

користан, уметност се, усмеравањем на педагошку функцију, своди на средство, будући да у том случају она властиту сврху и намену не носи у сâмој себи, него у нечему другом. За Хегела то, наравно, не значи да уметност треба да буде усмерена на то да „шири неморал“ или да подрива педагошке и едукативне принципе, али не би смела да буде претворена у средство ни за један спољашњи циљ. Хегел управо у *Предавањима из естетике* наглашава да човек који је у етичком смислу пун врлина „није већ по томе моралан”, јер су за морал потребни *рефлексивна*, тачна свест о ономе шта одговара дужности, као и *делање*, које потиче из те претходне свести. Разлог због којег неке друге сфере духа не носе ову врсту тешкоће лежи у томе што уметност, насупрот другим сферама духа, наукама и другим формама мишљења, има право да *бира властите предмете!* За разлику од науке, уметност не може да апстрахује и у потпуности напусти *чулну конкретност*, како би се посветио ономе чисто замишљеном. Међутим, управо због тога је у опасности да за свој чулни и конкретни израз изабере *било шта*.

Будући да је, према Хегеловом мишљењу, дух способан да посматра сâмог себе, тј. да има свест која је у стању да мисли о себи и о свему што из духа потиче, најизворнија и суштинска особина духа је *мишљење*. Због тога уметничко дело, као производ духа, не може да постоји само због чулног опажања, као што је случај са чулним предметом, већ његова позиција остаје у томе да *као чулно* суштински постоји *ради духа*, јер је дух тај који њиме треба да буде афициран. Чисто чулно схватање (опажање) јесте „најгори“ и „за дух најмање погодан начин“, па уметничко дело, премда има чулну егзистенцију, не сме да буде ограничено на њу, јер тиме није ништа више од пуког чулног или природног објекта. Човек пушта да уметничко дело као предмет постоји слободно и *за себе*, односећи се према њему „беспожудно“, наглашава Хегел, модификујући Кантов став о допадању *без интереса*. Чулни елеменат *мора да постоји* у уметничком делу, али не као садржај уметности, него као *површина* и као *привид*, сматра Хегел, истичући да, не само да се у чулном елементу не тражу општа или идеална мисао, него се у њему не тражи ни оно што му је наизглед сврха: чулна материјалност. На тој основи Хегел развија наизглед парадоксалну тезу да чулни елеменат у уметности стоји у вези само са такозваним *теоријским чулима*, док је заправо реч о једноставном ставу да уметничко уживање није везано за пука чула: мирис, укус и додир. Због тога Хегел закључује да оно што је пријатно за пуку чулност и најбаналнији укус – *није лепо у смислу уметности*. Чулни елеменат у уметности је